

Napoleon-Bonaparten

PASTORALA

PAR

L'ABBÉ ITHURRY

Curé d'Arrou

Avec Photographie de l'Autour

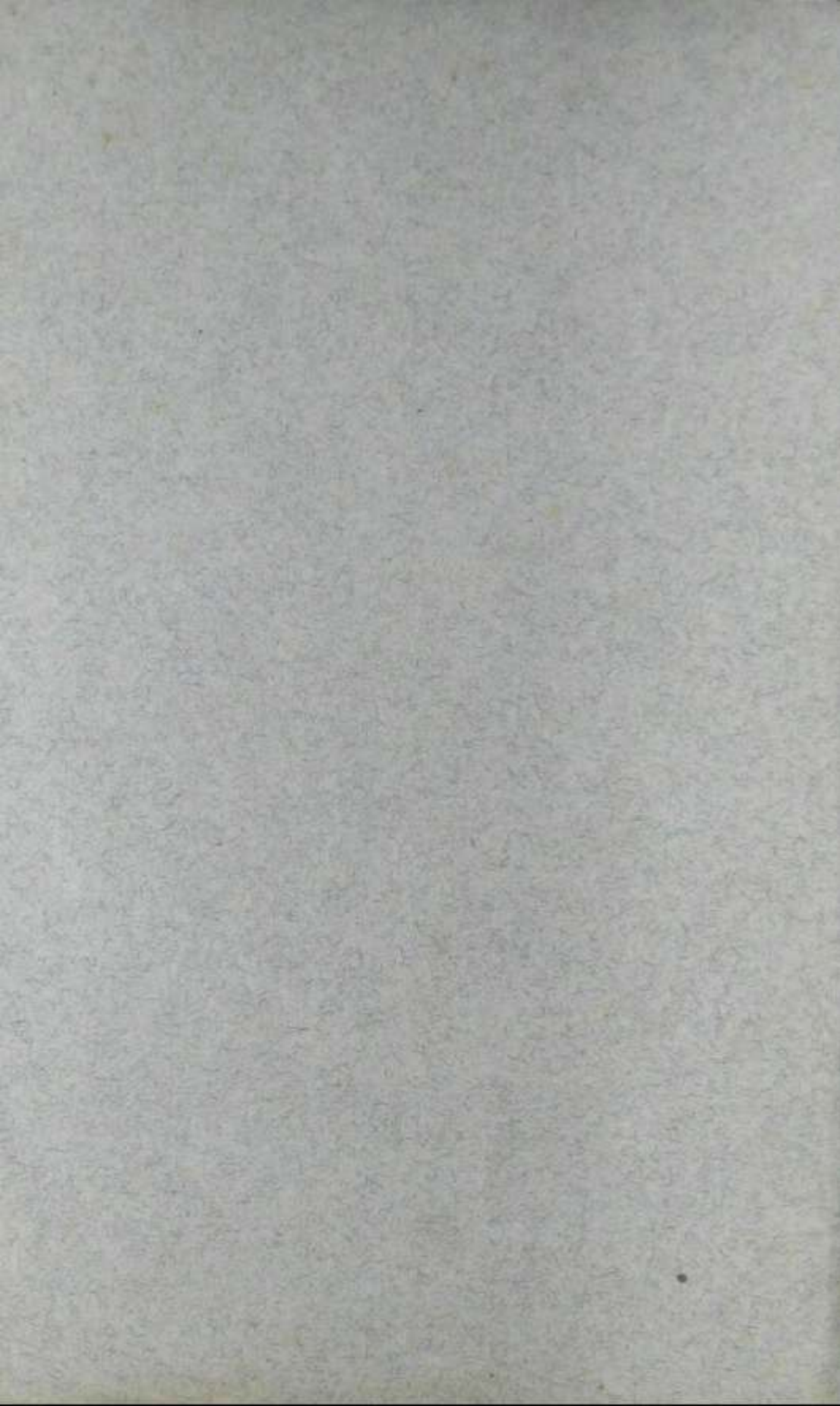

IMPRIMERIE A. FOLTZER

BAYONNE, RUE JACQUES-LAFITTE, 9

1920

ATV
43489

NAPOLEON - BONAPARTEN

PASTORALA

L'ABBÉ JEAN ITHURRY

Né le 29 octobre 1845 à Larressoure,

Ordonné prêtre le 2 juin 1871,

Vicaire à Cambé le 5 décembre 1871,

Cure d'Arrou le 27 juillet 1882,

Vicaire-Coadjuteur de Sarre le 1er septembre 1896,

Cure de Sarre le 29 avril 1898,

Décédé le 23 juin 1906.

Napoleon-Bonaparten

PASTORALA

PAR

L'ABBÉ ITHURRY

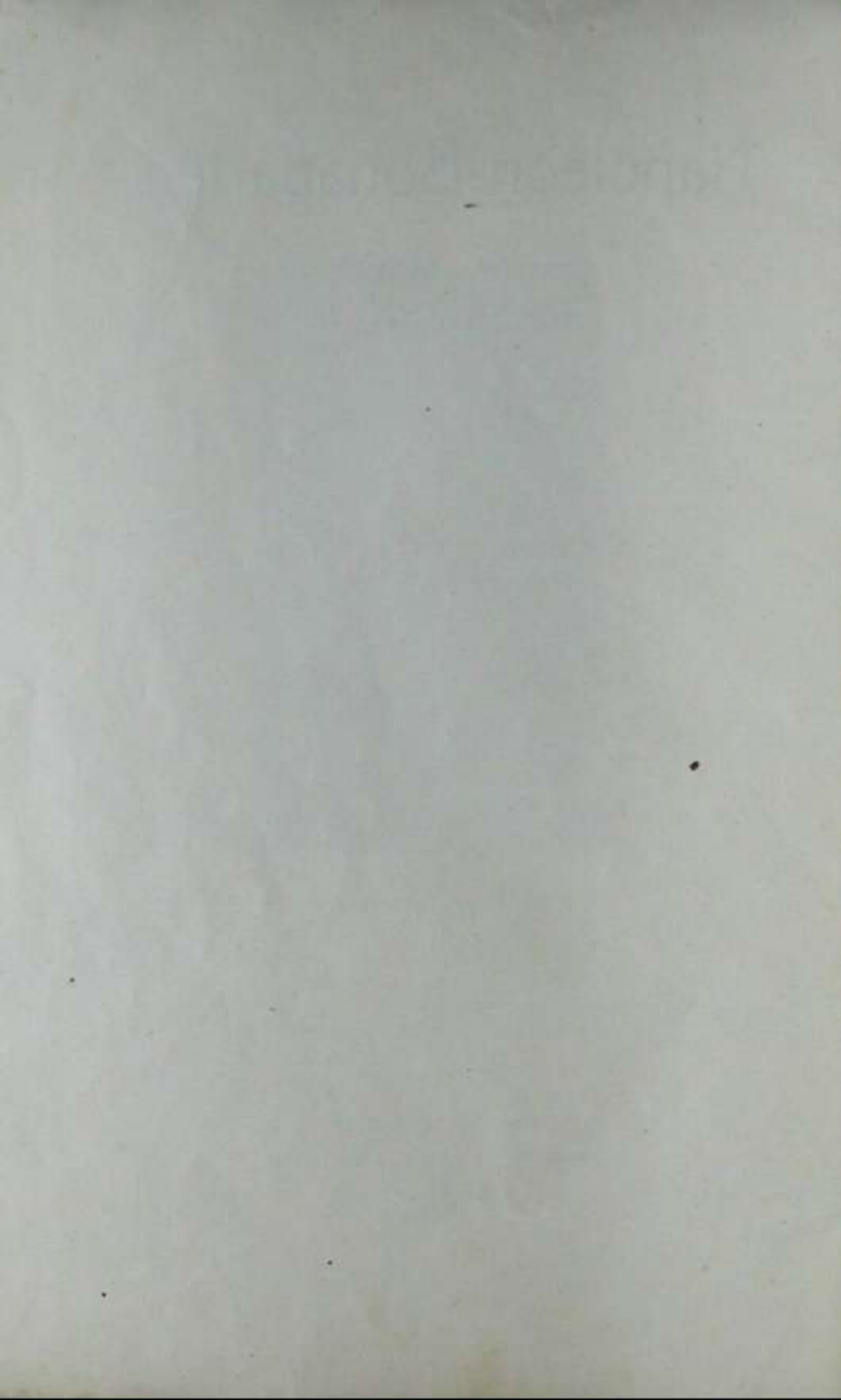
Curé d'Arcue

Avec Photographie de l'Auteur

IMPRIMERIE A. FOLTZER
BAYONNE, RUE JACQUES-LAFFITTE, 9

1920

AVANT-PROPOS

Depuis quatre siècles au moins, les Basques de la Soule conservent l'usage de jouer de temps à autre, sous le nom de « pastorales », des drames tirés de l'Écriture sainte, des romans de chevalerie et de l'histoire légendaire. Cet usage s'est conservé aussi dans deux petites régions de langue française contiguës à la Soule : dans le canton basco-français d'Aramits (vallée de Barétous) et dans la partie basco-française du canton de Navarrenx (vallée du gave de Mauléon, entre Lichas et Sauveterre). Mais il ne semble point que la Basse-Navarre et le Labourd aient jamais connu ces représentations villageoises, malgré l'assertion contraire du capitaine Duvoisin, assertion trop aisément accueillie par Fr. Michel dans son Pays basque.

En Soule, ces drames traditionnels ont gardé intégralement la forme ancienne du « mystère » ; dans la vallée de Barétous et dans la partie basco-française du canton de Navarrenx, les pastoraux ont ordinairement rajeuni la forme de leurs pièces par des divisions en actes et en scènes, à la mode des tragédies classiques ; mais ce rajeunissement est tout extérieur, et, pour le fond, les pièces restent des « histoires » ou des « vies », sans aucune unité ni de temps ni de lieu.

Les acteurs sont les jeunes gens du village où se donne la représentation. Le théâtre est une estrade dressée sur la place publique, sans autres décors que des draps de lit

auxquels ont été épinglés des festons de feuillage et des bouquets de fleurs.

Ce fut très probablement au temps où M. l'abbé Ithurry était curé de la paroisse d'Aroue (1880-1891), qu'il eut l'idée de composer, sous le titre de *Napoleon-Bonaparten Pastoral*, la pièce dont nous publions le texte. Le village d'Aroue, quoique situé aujourd'hui dans le canton de Saint-Palais, était autrefois l'un des trois vics de la Basse-Soule ou Barhoue, Pettarra, (comprenant Aroue-Etcharry, Gestas, Lohitzun, Osserain-Rivareyte et Oyhercq), et les représentations de pastorales n'y sont point tombées en désuétude.

Le sujet choisi par M. l'abbé Ithurry avait déjà été traité par les pastoraux de la Soule et des cantons franco-basques. Vers 1835, J.-P. Saffores, de Tardets, avait composé un *Napoléon* qui met en scène l'histoire de l'empereur depuis le couronnement jusqu'au départ pour l'île d'Elbe. Vers la même époque ou un peu plus tard, un poète anonyme du canton de Navarrenx écrivit un *Bonaparte, campagne d'Italie (1796-1797)*, qui met en scène la lutte triomphante des armées françaises contre l'Autriche. Enfin, à une date que nous ne saurions préciser, un autre poète de la vallée de Barétous versifia un *Bonaparte, campagne d'Italie (1800)*, dont l'épisode principal est la victoire de Marengo. Mais M. l'abbé Ithurry, au lieu de restreindre son œuvre dramatique à une seule partie de la légende napoléonienne, s'est plu à embrasser cette légende tout entière, non pas, bien entendu, pour la raconter comme une sèche chronique, mais pour en dégager une moralité chrétienne. Voici l'analyse sommaire de cette œuvre, qui compte, le long de huit cents vers, une trentaine de rôles.

Après le prologue qui, comme d'habitude, résume l'ensemble du sujet traité, la pièce débute par une prière d'actions de grâces dans laquelle Napoléon rappelle sa naissance en Corse; son entrée à l'École de Brienne; son rôle au siège de Toulon; sa nomination de général à l'âge de 27 ans; sa campagne d'Italie; sa réception

triumphale à Paris ; sa campagne d'Égypte ; son Consulat ; le rétablissement de l'ordre ; la rédaction du Code ; le Concordat, etc.

Ensuite le drame commence par la notification du sénatus-consulte. Conjuraton de Pichegru et de Moreau ; guerre contre l'Autriche ; victoire d'Austerlitz ; guerre contre la Prusse (Iéna, Eylau) ; guerres de Portugal, d'Espagne, d'Autriche (Wagram) ; traité de Vienne ; mariage avec Marie-Louise ; excommunication ; emprisonnement du Pape ; guerre de Russie ; incendie de Moscou ; campagne de France ; adieux à l'armée ; départ de Fontainebleau pour l'île d'Elbe ; les Cent Jours ; guerre contre l'Europe coalisée ; Waterloo ; départ pour Sainte-Hélène. Mort chrétienne, après adieux et remerciements à Montholon.

Il est à remarquer que la « satanerie » tient dans cette pièce une place importante. Satan y est l'inspirateur de toutes les mauvaises actions. Furieux du bien fait par Napoléon, qui a mis fin à la Terreur et restauré le culte catholique, il cherche à faire disparaître ce partisan de la cause de Dieu : d'où le complot de Pichegru et de Moreau, ainsi que les nombreuses guerres. Lorsqu'il voit que, par une protection spéciale de Dieu, Napoléon échappe à tous les dangers et grandit sans cesse dans l'estime publique, il change de batterie. Se présentant à Napoléon, pendant le séjour que celui-ci fit à Bayonne, sous l'apparence d'un touriste venant d'Espagne, il lui fait croire que les Espagnols, fatigués par les luttes intestines de la famille royale et pleins d'admiration pour sa gloire, le désirent comme roi ; qu'en outre le monde déplore qu'il n'ait pas de postérité, et que, par conséquent, il devrait prendre une autre épouse. Napoléon, ayant suivi ces funestes conseils, est abandonné de Dieu, et telle est la cause de tous ses malheurs. Triomphe de Satan, à qui pourtant Napoléon échappe par sa fin chrétienne.

Tandis que toutes les pastorales d'origine populaire sont écrites en dialecte souletin, c'est en labourdïn, de son terroir natal de Larressore, un peu mêlé cependant, que

M. l'abbé Ithurry a écrit la sienne ; et le système de versification qu'il y a employé n'a aucun rapport avec le « verset » des pastorales souletines. Ce verset, qui paraît dérivé du verset biblique, est une petite strophe à laquelle les copistes donnent tantôt la forme d'un distique, tantôt la forme d'un quatrain ; mais, dans ce dernier cas, il n'y a que le deuxième et le quatrième vers qui riment. Au contraire, les vers de M. l'abbé Ithurry ne sont point groupés en strophes ; ils imitent les alexandrins français et riment deux par deux.

Il résulte du prologue de Napoleon-Bonaparten Pastorala que cette pastorale a été jouée par les jeunes gens du village. On s'étonnera peut-être qu'un drame écrit en dialecte labourdin ait été joué par la « jeunesse » d'Aroue, où le dialecte est mi-partie souletin et bas-navarrais ; mais il n'y a rien là d'extraordinaire. Les dialectes du Labourd, de la Basse-Navarre et de la Soule ne sont pas si différents que les Basques de l'une de ces trois provinces ne puissent comprendre aisément les dialectes des deux autres. Par exemple, lorsque des prêtres d'origine labourdine sont envoyés comme curés dans des paroisses de la Soule, ils continuent à y parler et à y prêcher en labourdin ; et peut-être leurs paroissiens pensent-ils parfois que ce parler n'est pas bien élégant, mais ils n'ont aucune difficulté à en saisir le sens.

CHANOINE J.-B. DARANATZ,

Secrétaire de l'Évêché,

Bayonne

NAPOLÉON - BONAPARTEN

PASTORALA

NAPOLÉON.
JOSÉPHINE.
MARIE-LOUISE.
HAURRA.
PICHEGRU.
MOREAU.
CAMBACÉRÈS.
MURAT.
EUGÈNE DE BEAUHARNAIS.
BACIOCCHI.
JOSEPH.
LOUIS.
JUNOT.
RADET.
NEY.
MONTHOLON.

LES MINISTRES.
LE CAPITAINE.
LES SOLDATS.
LOUIS XVIII.
AITA SAINDUA.
FRANÇOIS.
ALEXANDRE
GUILLAUME.
WELLINGTON.
CHARLES.
FERDINAND.
SATANAK :
savoir,
GALTCHAGORRI
eta
MUTHILA.

LEHEN PEDEIKUA

Erdian.

Egun on guziera, Jaunak, anderiak,
Zuetarik ohore du gure herriak.

Eskuin.

Hemengo gazteriak zuen ohoretan,
Pastoral bat nahi du enlan egun huntan.

Erdian.

5 Napoleon Bonapart da gure sujeta
Haren paterikan nihoiz izan ez da.

Esker.

Hastean bera duzue entzunen erraiten
Lehen urtheak nola iragan dituen.

Erdian.

Gero duzue ikhusiko nola delosian,
10 Nahi izan dakoten bizia eraman.

Eskuin.

Gero dutenean errege hautatu
Nola Aita Sainduak duen contsekratu.

Erdian.

Nola harek dituen, hanitz guduketan,
Europak'erregeak eman zango petan.

Esker.

15 Nola zuen harek izan flakezia
Bazterrerat uzteko lehen emaztia.

Erdian.

Aita Sainduak hori beitu condenatzen
Napoleonek du hura preso harrarazten.

Eskuin.

Haren armada dute orduan garhaitzen
20 Eta bera presonier Elberat igortzen.

Erdian.

Handik eskepaturik Pariserat yeiten
Eta etsaien contra gerlarat phartitzen.

Esker.

Trahizionez berriz bentzutua bera
Preso da igorria santa Helenera.

Erdian.

25 Ikhusiko duzue isla hartan hiltzen
Eta munduari etsenplu emaiten.

BONAPARTEK.

(*Belhauniko yarririk*).

Ene Jainko handia eskerrak dereitzut
Zeren orai artino lagundu beinuzu.

(*Chutitu eta*).

- Aita bakezko yuye Corsan nuzu sorthu (1769)
30 Soldado egiteko eskoletan sarthu (1779)
Lehen aldiz Toulonen gerlan nintzen hasi
Peza tiroka nuen hiria herrautsi (1793)
Balentria hand'horri nahiz saristatu
Berhala yeneral nunten izendatu
35 Hogoita zazpi urthe doidoia nintuen
Italiako geriaz khargatu beinuten
Berrogoi mila gizon erdi buluziak
Ziren ene azpiko soldado guziak.
Aldiz Autrichanoak, Beaulieu antzineko,
40 Lau hogoi mila ziren ene baratzeko.
Montenoten, Milesimon, Degon eta Mondovin
Etsai guziak laster bentzutu nituin (1796).
Bortz armada handiak garhaitu ondoan
Franzian nintzen sarthu trionpha handian (1797)
45 Hogoitamasei mila gizon ene peko
Manua emana zait Egiptoia yoaiteko (1798)
Alexandri eta Caira laster ditut hartzen
Egiptok'eremua trionphan kurritzen
Laster nuen hartuko Egipto guzia
50 Armadala ez balitz yen izurritia (1799)
Egiptotik Franziat nintzen sarthu
Bozkarioz ninduzten consul izendatu (1800)
Gure contra da berriz Europa chutitzen
Italiarat buruz nuzu abiatzen
55 Ez hotzak ez goseak ez nute baratzen
Elhur metak zilhatuz Alpak iragaiten (1800)
Hogoi hamar egunez, zenbeit gizonekin,
Hamar aldiz etsaia herrautsi ginuin (1800)
Gerlatik nintzenian etcherat bihurtu.
60 Franziaiko aferez nuzu ocupatu.
Haren behar guziak cheheki bilhatu,
Tropak ditut hazkartu, legeak berritu,
Ongia saristatu, gaizkiari yasarri,
Ahal bezenbatian ordre'ona ezarri (1801).
65 Ene Jainko handia etzaitut ahantzi
Zure Elizak ditut nik zabalarazi
Zure aphezak ere yoanak ihesi
Gogo onez beittitut berriz sarrarazi (1802).

(*Belhauniko*).

Hartarakotz zutan dut ene esperantza

- 70 Orai dino bezala beira nazu ontsa.
Zihaurek hitz emanaz orhoitzite, Jauna!
Ez duzula utziko zuri fidel dena.

Galtchagorri (edo Satan) eta muthila sartzen dira dantzari eta dantzatu ondoren.

GALTCHAGORRIK.

- Muthila, entzun duka, Bonapart mintzatzen
Jainkoa baithan zinez omen duk fidatzen
75 Ikhusiko diagu, hik eta nik, ago
Bonaparte ala ni giren hazkarrago
Jadanik egin zaiztak injurio gaitzak
Libraraziz aphezak, zabalduz Elizak,
Etzioat sekulan hori barkhatuko.
80 Hobira artino nuk hari yasarriko
Segur ene nahia egiten ez badu
Bizia'eta arima beharkoitik galdu.

Galtchagorri eta muthila ihesi dhohazi, Pichegru eta Moreau sartzen ikhoustearekin.

MOREAUK.

- Entzun ezak, Pichegru, zer zauk Bonapartez
Sozok nola den hari goratu beharrez
85 Hik eta nik ere maithatuz Franzia
Irriskatu diagu frangotan bizia
Ba guk ere eginez etsaiari buru
Hamitz aldiz Franzia diagu salbatu
Halarik ere guretzat ez die eskerririk
90 Cayeneat hute igorri preso'estekaturik.

PICHEGRUK.

- Zangopetan ezarriz guzien buruak
Bonapart nahj lukek iragan tronurat
Beinan tronpatuko duk yenen duk orena
Ikhousteke badela bethi yaunen yauna.
95 Ene Moreau maitia, betbetan gauza bat
Debruak zaitak orai emaiten bururat
Bate luzatu gabe, ene adichkidia,
Bonaparti dezogun khen bere bizia.
Zez zauk?

MOREAUK.

Hire errana ontsa hartzen diat (1804)

- 100 Goazen berehala-gauzen pharatzerat.

Moreau eta Pichegru atheratzearekin, Galtchagorri eta muthila sartzen dira dantzari.

GALTCHAGORRIK.

- Muthila, oraikotik etzezakek falta
Bonapartek behar dik segur bere paga

Apho bisaiá harek uste zian naski
Ez ninzala izanen aise haren nausi.

MUTHILAK.

- 105 Yenden contra handi da zure botheria
Jainkoak permetitzen badauzu eitia
Beinan ez du emaiten zuri bothererik
Galtzekotzat seculan hari fidel denik.

*Galtchagorri eta muthila ihesi dohazi ikhoustean Bonapart sartzen.
Bonapart sartzen da eta yartzen da cadira jautil eder batean.
Instant baten buruan sartzen da Cambaceres eta Bonaparten antzi-
nean chutik mintzatzen da diolarik.*

- Bonapart, heldu nuzu Senaturren phartez
110 Zuri othoitz handi bat eskaini beharrez
Franses guziek dugu gauza bat bilhatzen
Franziako yendea uris bizi daiten
Hortarakotz huna zer zaukun iduritu
Enperadoregoa behar duzu hartu.

BONAPARTEK.

- 115 Cambaceres, hauche dut bilhatzen bakharrik
Franziak ez dezan deus izan makhurrik
Haren onarendako oroitut eginen
Behar balitzaut ere bizia emanen
Uste dutenaz geroz haren ohorea
120 Dela har dezadan Enperadoregoa
Hartuko dut gogotik condizione huntan
Populu guziak ontsa hartzekotan (1804).

MURAT sartzen da presan eta dio.

- Bonaparte, ziuzte hunakoan hiltzer
Eta eskepatu zira Jainkoari esker
125 Pichegruk eta Moreauk, bere delosjan,
Hilzaileak daitzute ezarri bidean
Uruski bertz'aldetik hunat zira heldu
Pichegru eta Moreau diuzte baratu.

BONAPARTEK.

- Zer! uste dute naski ni hiltzen banute
130 Hek direla izanen Franzia ren yabe
Ez heyen beinan ene alde da Franzia
Hura ene bezala haren niz guzia
Zuhoni, Cambaceres, hor zira lekhuko
Franziaren bihotza dela enetako
135 Pichegru eta Moreau onts'estekaturik
Ekhar ditzazue bere presondeitik.

Hiruak atheratzen dira eta Galtchagorri sartzen da muthilarekin.

MUTHILAK.

Galtchagorri abila! erraten nauntzun nik
Yende zuzenen contra ez duzu indarrik
Lanyeretik Bonapart eskepatu zautzu
140 Oraí ere Jainkoak ontsa du lagundu
Bertze zenbeit amarru dezozu prepara.

GALTCHAGORRIK.

Egia diok, Muthila, Bonapart malzurra
Orainokoan zautak bethi eskapatzen
Jainkoak bereziki hura dik beiratzten
145 Öroren gatik ere ez diat etsitzen
Jo artino etzioat pausurik emanen
Zer nahi gostarik ere behar diat aurthiki
Segur eginen diat emeki emeki.

Biak badohazi ihesi. Bonapart eta Murat sartzen dira.

BONAPARTEK.

Zer da hau holakorik, nitaz delos dira
150 Frantziaren etsaiak emanez azpira
Zeren dudan zaphatu heyen urgulua
Eta hanitz goratu gure populua
Hortan erradak, Murat, nik duta hobena
Zertako ez die egin nik egin dudana?

*Bi soldado eta capitain bat sartzen dira, Moreau estekaturik ekhar-
tzen dutelarik.*

BONAPARTEK.

155 Hor hiz beraz, Moreau, traidore pendarta
Ene hilarazteko izan duk kopeta
Non da Pichegru?

CAPITAINAK.

Jauna, yuanden gauean du
Presondegian bere burua urkhatu.

BONAPARTEK.

Judasek bezala hark beinu trahitu
160 Hark bezala ere du bizia finitu.
Eta hi, Moreau, ene gerlako laguna
Hainbertze behar orduz lagundu hautana
Zerk hu ekharrarazi niri yasartzera
Tronperietan niri bizia khentzera
165 Errak, Moreau, seculan norik zikayan erran
Hik niri herioua behar huila eman
Halaik ere ez daiat bizia khenduren

Hik niri egin nahia ez daiat eginen
Habil ene bichtatik deraiat manatzen
170 Frantziatik bethikotz haiut desterratzen.

Bi soldadoek eta Capitainak eremaiten dute Moreau camporad.

BONAPARTEK.

Ez niz gizonen beldur, alde dut Jainkoa
Hark baratzen du ene etsaien besoa
Hark linkatuko deraut buruan khoroa
Ene Murat maitia, hun'ene gogoa
175 Ene khoronatzeko nahi diat osoki
Clovisen exenpluari ahalaz yarraiki
Harek bezala diat othoiztuk'Eliza
Ene enperadoregoa dezan benedica
Elizaz nahi diat izan sakratua
180 Erromatik yenaziz ba Aita Saindua
Bate luzatu gabe, hi ene coinata
Erromara hiz yoanen laster haren cherkia
Presenta esok ene errespetu ona
Errok zer den hartarik nik nahi nukena
185 Nola hura dutadan umilki othoizten
Ene contsekratzeraz othoi yen dadien.

MURATEK.

Egon zite deskantsu, zuk erran bezala
Orai berean nuzu yohan Erromala.

Atheratzen dira biak. Galtchagorri eta muthila sartzen dira eta luzaz dantzatu ondoan.

GALTCHAGORRIK.

Zer diok Bonapartez? hik ene muthila.

MUTHILAK.

190 Nitaz bezala zutaz trufatzen hai dela.

GALTCHAGORRIK.

Ago, ez duk oraino heldua chedeta
Hanitz egun gabe dik izanen ayuta.

MUTHILAK.

Hola diozu bethi, beinan zer da geto?
Mehatchu hoiek dute uzker bat balio.

GALTCHAGORRIK.

195 Ah! hizan bezalako ahalge gabia.

MUTHILAK.

Ah! ziren bezalako ontsa ikhasia.

GALTCHAGORRIK.

Hi hizan bezalako, zirzila, urdia.

MUTHILAK.

Zu ziren bezalako, gisako, ezta.

GALTCHAGORRIK.

- Diok ene mehatchuek ez dutel'indarrrik
200 Orai artinokoan ez beita'efeturik
Beinan ago tranquilki yenen duk orena
Ikhousiko beita ez dudam arrazoina
Bonapartek behardik oraintchet dantzatu
Haren contra'erresumak ditiat altchatu
205 Autrichianoekin Rusianoak
Preparatzen haritik bere soldadoak
Biak elgarrekin chutiturik betan
Laster hasiren dituk Bonaparti gerlan
Ah! orduan orduan zinak eta minak.

MUTHILAK.

- 210 Haiziak yuanen ditu zure elhe'arinak.

Biak eskapatzen dira. Bertze hanitzekin sartzen dira Bonapart, Josephina eta Aita Saindua.

AITA SAINDUAK, *tronuan yarri ondoan.*

- Bonapart ene haurra, gogo onez nuzu
Zuk hala othoizturik Pariserat heldu
Enperadore zitut egun sakratuko
Ene eskutik duzu khoroa hartuko
215 Beinan lehenik zuri hau dautzut galdatzen
Elizari doku zu bakea emanen?

BONAPARTEK.

Bai, bihotzetik dautzut hori hitz emaiten
Zure zerbitzaritzat nuzu deklaritzen.

AITA SAINDUAK.

- Eskerrak Jainkoari, hola denaz geroz
220 Hurbil ziezte hunat zuen bihotz oroz (1804).

Bonapart eta Josephina hurbiltzen dira, belhaunikatzen eta Aita Sainduak contsekratzen olio sainduaz eta khoronatzen. Oro atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira dantzan.

MUTHILAK.

Behazu, Galtchagorri, Bonaparte bethi
Beheiti yuan beharra nola dohan goiti.
Tronurat igaitian izan du curaia
Izentzat hartzekotzat Napoleon handia.

GALTCHAGORRIK.

- 225 Handi izanik ere yenen duk orena
Gerthatuko beitzai nik erran dudana.

Luzaz dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleon sartzen da eta yartzen. Gero sartzen dira Eugene de Beauharnais, Baciocchi ofiziera, eta bere anaya Joseph, eta Louis, bertze hanitz antzindariekin.

BACIOCCHIK.

- Italiako yende ororen nahia
Da zuretzat dezazun accepta'Italia
Franzian ziren bezala zu Enperadore
230 Italiak ere zitu egiten errege.

NAPOLEONEK.

- Ene coinat Baciocchi, Italia holetan
Emaiten denaz geroz ene eskuetan
Haren nahi osoa ontsa bethetzeko
Haren khoroa diat buruan yauntziko
235 Ez bainaiz nihau harat yuaren ahalko
Eugene'ene suhia hi haut igorriko
Eta hi ene coinata orai berian hemen (1805)
Pionbinoko printze hi haut izendatzen.

Orduan campoko aldean agertzen dira François II, Autrichiako enperadorea, eta Alexandre, Rusiako enperadorea.

NAPOLEONEK.

- Zer da hau holakorik, ene Marechalak,
240 Horra hor non zaizkigun hurbiltzen armadak
Hauk Autrichianoak horiek Rusoak
Bentzutu nahi tuzte ene soldadoak.
François Autrichiakoa, nahi huke eiki
Franziako tronutik ni erortarazi
245 Eta hi Alexandre hi Rusiakoa
Begi gaichtoz derautak ikhouston khoroa
Armadak dituzue batetara bildu
Ni nahiz gisa hortan bethikotz lehertu
Ez dituzue beldur eiten ene gizoneri
250 Holako etsai baten badakite berri
Bat hamarren contra izanikan ere
Hurbil ziezte hunat badugu curaye.

François eta Alexandre teatrerat igaiten dira bere soldadoekin eta gertan haizan ondoan Napoleonen contra badohazi ihesi.

NAPOLEONEK.

- Content nuzu zuitaz ene'adichkidiak
Ihesi beittitugu igorri etsaiak
255 Egun urthe bethe niz errege sakratu

Austerlitz-en dut egun etsaia lehertu (1805)
Mundua mundu deno, egungo gudua
Izanen da orotaz hanitz bantatua.

François II eta Alexandre hurbiltzen zaizko.

FRANÇOIK.

Ba garhaitu gaituzu, Napoleon handia
260 Eremen deraukuzu bier bitoria
Ikhousten dugu ontsa nausitu zirela
Zuri dela egiten alferretan gerla.

NAPOLEONEK, *yarri ondoan.*

Zer zinukete beraz orai desiratzen.

ALEXANDREK.

Bakia derautzugu, othoi, galdegiten.

NAPOLEONEK.

265 Ba emaiten dautzuet condizione huntan
François hire lurretaik pharte hartzekotan
Joseph ene anaya, epherikan gabe,
Hi hout izendatzen Napleko errege
Hi Louis ene aneya memento huntarik
270 Bataviako errege hut izendaturik (1805).

Oro atheratu ondoan sartzen dira Galtchagorri eta muthila.

MUTHILAK.

Aldi huntan oraino, Musde Galtchagorri,
Napoleon etzautzu saretan erori.

GALTCHAGORRIK.

To oraikoan zinez nausitzen ez banitz
Ene muthila, nuk tronpatuko hanitz
275 Bertze erresumekin accortik Prusia
Napoleonon contra duk altchatzen hasia.

Luzez dantzatu ondoan badohazi thesi. Napoleon sartzen da bere soldadoekin.

NAPOLEONEK.

Ez derautet secular emanen bakherik?
Bat garhaitu orduko bertze bat dut chutik
Angeles zakhurrekin aditurik elgar
280 Prusianoek dautet gerla egin behar
Frederiko-Guillaume hang'Enperadoreak

- Ene atakatzeko baditu chedeak
Ene gizon maiteak ez izan lotsarik
Holako bat duzue bentzutu yadanik
285 Zuik bezalakoak ditudano gerlan
Etsaia beharko da ihesari eman.

Prusianoak sartzen dira eta Napoleonekin batailatu ondoan badohazi ihesi.

NAPOLEONEK.

Prusianoak oro ditugu garhaitu (Iéna 1806)
Berlin hiri capitalian behar gira sarthu.

Napoleon curri ibili ondoan bere soldadoekin yartzen da.

NAPOLEONEK.

- Ene etsai orotan ikhousten dut ontsa
290 Handien handiena dela Angelesa
Harek ditu bertzeak azpitik pusatzen
Niri gerla eiteko dirua emaiten
Urez inguratua alde orotarik
Badaki ezin hurbil naitela hartarik
295 Beinan tronpatuko da yena da oreña
Gosez hilarazteko hartzen dut moyena
Erresuma orori hau diotet manatzen
Angeles untziera portuak hets ditzaten
Gisa hortan portutan ez hartuz untziak
300 Angeleterra-laster hilen du goseak (1806).

MURATEK. presan sartzen delarik.

Berlineko hirian zu sartzearekin
Prusiako erregek du Rusiat'ihes egin
Alexandreri dio laguntza galdata
Et'hau da zure contra berehala heldu.

NAPOLEONEK. chuttitzen delarik.

- 305 Lehen ere Alexandrek bazaik bere gostuz
Ene contra gerletan ez del'izan urus
Orai'e balin bada enekin negurtzen
Bertze orduz bezala zakok doluturen.

Alexandre sartzen da soldadoekin eta Napoleonekin gudukatu ondoan badoha ihesi.

NAPOLEONEK.

- Ene gizon maitiak hau da bitoria (Eylau 1807)
310 Hontan derautazuet salbatu bizia
Elizako dorrera nituzun igana
Handik gidatzekotzat gudukako plana
Rusoak hilheriaz zituzun yabetu
Hanche behar ninduzten preso hatchematu.

- 315 Hori duzuenean uruski ikhousi
Lehoinen pare ziezte baionetian hasi
Etsaia hileritik aurtiki ondoan
Besoetan nuzue ereman airean.

ALEXANDRE *sortzen da eta dio,*

- Napoleon heldu niz burua beheara
320 Ezin menturatuz zure antzinera
Orai duela bi urthe orhoit nuzu ontsa
Austerlitzten nerautzun eman ene hitza
Bethikotz ginuela bakea egiten
Ez nintzela seculan zure contra yinen
325 Beinan, dohakabea! ene hitza dut yan
Eta zure contra niz abiatu gerlan
Berriz garbaitu nuzu, hau d'ene chedea
Zurekin nahi nuke bethikotz bakea.
Othoi ontsa harrazu.

NAPOLEONEK.

Aski elh'erranik

- 330 Sobra malsurkeria hik dautak eginik
Izanen duk bakea condizionetan
Prusiaren sathi bat ene'izatekotan
Eremu hura diat Westphalie deituko
Han en'anaya Jerome erreg'esarriko.

ALEXANDREK.

- 335 Erran duzun bezala oro ontsa dira
Nahi nuke ezarri ene sinadura.

*Sinatzen dute eta gero oro dira atheratzen. Galtchagorri eta muthila sar-
tzen dira.*

MUTHILAK.

- Ene nausi handia erraten nauntzun nik
Zure elhe guziek ez dute incarrik
Egin ahalak oro zuk eginik ere
340 Napoleonek ez du kalterik batere.

GALTCHAGORRIK.

Harritzeko duk nola hainbertze denboraz
Ez dezaketan hura saretan sartaraz.

MUTHILAK.

Zer, hari othe zaitzu indarrak tiipitzen
Ez ahal zira hasi puchka bat chahartzen.

GALTCHAGORRIK.

- 345 Ez, bethi bardin gazte nuk ni, Galtchagorri,
Hemendik harat ez nuk fidatzen nihori

Napoleon orai beita heldu Bayonara
Nihoni yuanez nuk haren mintzatzera
Bertzez ezin eginga nihauk diat eginen
350 Ikhousteko zoin giren abilago'izanen.

Luzaz dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleon sartzen da beru eta yartzen. Gero heldu da Junot.

JUNOTEK.

En'Enperadorea zure erranera
Berehala ninduzun yuan Portugalera
Hogoita zazpi mila gizonen buruan
Sarthu izan nuzu Lisbonako'hirian (1807).
355 Portugale guziaz nausi yarri nuzu
Eremu hura ere zurea dukezu.

NAPOLEONEK.

Ontsa egin duk Junot ene marechala
Oro egin beittuk nik erran bezala
Niri fidel dagona ez beittut ahanzen
360 Portugaleko nausi hi haut izendatzen.

JUNOTEK.

Espanian igaitean sarthu niz Madrilen
Han zer ikhousi dudán derautzut erranen
Charles hango erregek, ez dakit zertako,
Ez luke izan nahi errege gehiago
365 Hartakotz nahi luke oraintchet berean
Bere seme Ferdinan ezarri tronuan
Beinan aita semiak ez ditazke accort.

NAPOLEONEK.

Nik erraten dudana eginezak, Junot,
Orai berian hadi pharti Madrilera
370 Errege aita semeren laster mintzatzera
Errotek ene phartez yen ditezin huna
Nik dudala entzunen heyen arrazoina.

Junot phartitzen da. Galtchagorri sartzen da pelegin gisa bezi.

GALTCHAGORRIK.

Napoleon handia othoi barkhadazu
Zure gana yeitera banaiz ausartatu
375 Oroz da'ezagutua zure optasuna
Ontsa hartzen duzula presuna chumera
Horra zertako naizen zure gana heldu
Nahi nuke zerbitzu handi bat galdatu.

NAPOLEONEK.

Nor zira zu, gizona, nondik heldu zira
380 Zerk ekharri zaitu ene antzinera.

GALTCHAGORRIK.

Ni naiz gizon bat bethi curri nabilana
Egoitza harturikan nihon ez dudana
Egun hemen bihar han orotan nabila
Errankizun contseilu hoberenen bilha
385 Curritu dut Franzia bai eta Italia
Angeletarre Greca Rusia Prusia
Hitz batez erraiteko Europa guzia
Orotan hatzeman dut hanitz malezia
Nahi nituzke zenbeit contseilu zutarik.

NAPOLEONEK.

390 Hoin kurrituak ez du contseilu beharrik
Nitaz zer entzun duzun zure piaietan
Behar derautazu zuk berehala erran.

GALTCHAGORRIK.

Orai iragan nuzu Espainian gaindi
Errege aita semiak direlakotz handi
395 Populu guzia da hanitz nardatua
Zutaz nahi likezi izan manatua
Bertze erresumez egiten duzuna
Espainiaz ere yabe zite, Yauna.
Gauza huntaz dira oro penatuak
400 Ez dautzulakotz eman seme bat Jainkoak
Pena handirekin orok dute'ikhouston
Zur'arraza handia zurekin finitzen
Zu mundu guziko gizon handiena
Hainbertze erresumen nausi eta yauna
405 Hiltzeko mementoan hanch'obligatua
Arroz bati uztera zuk duzun tronua.

NAPOLEONEK.

Ene adichkidea aski zia mintzatu
Zuk erran guziak beittitut aditu
Horiez zer derautan erraiten goguak
410 Ikhoustera dautzue emanen gerouak.

Galtchagorri atzeratzen da. Charles eta Ferdinand sartzen dira Muratekin.

CHARLESEK.

Egun on, Napoleon, zuk erran bezala
Aita semiak gira heldu Bayonala
Huna gure artian zer den iragaiten

- Espainiak duelakotz omen desiratzen
415 Ni ene tronutikan nahi nute yautsi
Eta ene semia hartan yarrarazi.

NAPOLEONEK.

- Ene eskuetara utzazui afera
Hobe duzue eitia ene arabera
Zuk Ferdinan gaztia, luna abisua
420 Ez zazula accepta aitaren tronua
Eta zuk aldiz, Charles, chuhurra baduzu
Zure'erregetasuna enetzat utzazu
Hola aita semiak elgarri sedituz
Hemen biziko ziezte tranquil eta urus
425 Hortakotz bakhotchari nik dautzuit urtheke
Ehun mila libera emanen errenta.

CHARLESEK eta FERDINANDEK.

Hola duzunaz geroz zure gutizia
Nahi duzun bezala aski'uzu eitia (1808).

NAPOLEONEK.

- Murat ene coinata, memento huntarik
430 Napleseko errege hiz izendaturik
Aldiz Joseph anaya han dena aurkitzen
Espainiako errege diat izendatzen
Errok orai berian sardain Espainian
Lehenbain lehen yar dain nik eman tronuan.

Oro atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

GALTCHAGORRIK.

- 435 Ikhousten duk, muthila, oraintchet nuk hasten
Napoleoni zenbeit huts eginarazten
Emekitto saretan diat sarrarazi
Gauza zuzen gabebat zioat einarazi
Gerot'aintzinago diat yuanaziko
440 Huts handiagoetan zaitak eroriko.

MUTHILAK.

Zuk Bayonan erranen hasi duzu eiten
Gerot'a gehiago duzu lerraturen.

Luzaz dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleon soldadoekin sartzen da eta yartzen. Gero Joseph heldu da.

NAPOLEONEK.

Ene aneya Joseph, nola hitzaut heldu
Espainian sartzia dereiat manatu.

JOSEPHK.

- 445 Espainian sarthu niz zuk erran bezala
Doidoia hamar egun zuen han nintzela
Populu guzia ni han ikhoostean
Chutitu izan da harmak eskuetan
Dioe ez dutela nahi erregerik
450 Non ez den Espagnola beren arrazatik
Charles eta Ferdinan Bayonara deithu
Omen dituzu eta ederki tronpatu
Nahi izan gituzu heyeri bilhurtu
Beinan Dupont eta ni gaituzte bentzutu.

NAPOLEONEK.

- 455 Joseph, izaitekotzat hirezat deus onik
Espainiarat diat yen behar nihonik
Beharko die ontsa ikhousi kokuek
Nola dakiten gerlan ene soldaduek
Orai berian heldu nuk Espainiara
460 Hi han tronu gainean berriz ezartzera.

Napoleon bere soldadoekin curri abiatzen da. Espagnolak heldu dira eta Napoleonekin batailatu ondoan Espagnolak badohazi ihesi.

NAPOLEONEK.

Biba zuek eta ni soldado maitiak
Hun'orduko ditugu bentzutu etsaiak (Somma-Sierra 1808).
Ene anaya Joseph goazen Madrilera
Han deroiat khotoa emanen burura.

Gizon bat sartzen da letra batekin. Hura irakurtu ondoan.

NAPOLEONEK.

- 465 Ez dut beraz nehondik bakerik izanen
Bat finitu orduko bertze gerla phizten
Zer da hau holakorik, soldado maitiak,
Bethi izanen dira enetzat etsaiak?
Espainian ikhousiz ni ocupatia
470 Autrichako erregek hautsi dait bakia
Ene erresumetan hari duzu sartzen
Denbora galdu gabe haren contra guazen.

Napoleon bere soldadoekin puska bat curritu ondoan sartzen dira Autrichianoak. Hauk Napoleonekin batailatu ondoan badohazi ihesi.

NAPOLEONEK.

- Gizon paregabiak hau da bitoria (Wagram 1809)
Ez da sobera eder ni hauk erraitia
475 Mundu guzian ez da, ez izan gizonik
Zueri eta niri gerlan yuaren duenik.

François sartzen da.

NAPOLEONEK.

- Autrichako errege hunat hurbil adi
Errak, François, hi'ala ni othe gituk handi
Orai duela lau urthe, ez hiza orhoitzen
480 Hire'armada nuela lehertu'Austerlitz
Orduan ginian ein bethikotz bakia
Zerk duk beraz pentsatu niri gerl'eitia.

FRANÇOIK.

- Napoleon handia othoi barkhamendu
Ez dakit zerk nuen hombertze itsutu
485 Non yanik ene hitza, nizan bezalako,
Kopeta izan beitut gerla egiteko.
Halarik ere, othoi, bakia ein dezagun.

NAPOLEONEK.

- Uste diat hizela zimez mintzo egun
Bakia emaiten daiat condizionetan
490 Erresuma zatli bat behar dautak eman
Eta nahiz bakea ontsa finka dadien
Hire alaba daiat emaztetzat hartzen.

FRANÇOIK.

Napoleon ontsa ditut hartzen zure hitzak
Marie-Louise ene alaba daiteke zuretzat. (Traité de
[Vienne, 1809].)

Eskuak elgarri eman eta atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

GALTCHAGORRIK.

- 495 Aspaldion nerayan erraiten, muthila,
Napoleon emeki, bilduko nuila
Orai lehen emaztia debalde utzirik
Bigarren bat hartzera duk abiaturik.

MUTHILAK.

- Bayonan zuk errana ez du ez ahantzi
500 Bere tronua nori behar zuken utzi.

GALTCHAGORRIK.

Arrazoin duk, muthila, gizon abilek elgar
Hitz gutiez die comprenitu behar.

MUTHILAK.

Napoleonek orai artino beitzuen
Jainkoaren errana ontsa begiratzen

- 505 Hartarakotz Jainkoak hura du lagundu
Eta ez denetarik hainbertze goratu
Orai denaz geroztik zu ganat itzultzen
Zure abisueri ontsa yarraikitzen
Zuk zure aldian behar duzu zaindu
510 Behar ordu orotan ederki lagundu.

GALTCHAGORRIK.

Nahi nitek lagundu ene alde dena
Hartakotz diat eginen nik ahal dudana.

Ontsa dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleon eta Marie-Luisa sartzen dira eta yartzen. Gero heldu da Radet.

RADETEK.

- Mundu guzia zure peko delarikan
Errege handienak direnien ikharan
515 Napoleon, norbeit bada fier dagoena
Zure egitekoa ontsa etzakona.

NAPOLEONEK.

Nor duk hura, Radet?

RADETEK.

- Hura da Aita Saindua.
Zu beino gorago badauka burua.
Zur'anaya Jeromi berriz ezkontzeko
520 Lehen ezkontzia hautsi nahi'ezdako
Yende guziak haren haur direlakoan
Angles untziak ditu hartzen portuetan
Bertzalde zure contra hanitz duzu khechu
Zeren duzun bigarren emazte bat hartu.

NAPOLEONEK.

- 525 Hola delakotz, Radet, saradi Erroman
Nahi diat hiri hura ene dadin izan
Aldiz Aita Saindua harturikan preso
Huna en'oinetara dautak ekharriko.

Hiruak atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

GALTCHAGORRIK.

- Afera hauk guziak ontsa dituk yoaiten
530 Beraz ene muthila alagera giten

Luzer dantzatu ondoan thesi badohazi, Napoleon sartzen da eta yarri ondoan, sartzen da Radet Aita Sainduarekin.

NAPOLEONEK *dfo* (chutitzen delarik).

En'Aita Saindua ongi yin zirela.
Othoi egin dizazu nik nahi bezala
Aberastasun eta ohore guziak
Condizione hortan ditazke zuriak.

AITA SAINDUAK.

- 535 Napoleon handia plazer nuke ontsa
Zure nahi osoa ein ahai baneza
Beinan zer ere Jainkoak beitu debekatzen
On hartzia alferretan da niri galdatzen
Aita Sainduak ere permeti ez dezake
540 Gizon batek ditzan izan bi emazte.

NAPOLEONEK.

Hots, Radet, ezarrezak hoi preso degian
Han erreflexione einendik agian (1812).

AITA SAINDUAK.

Horrela duzulakotz zur'aita tratatzen
Orai berean zitut eskumikuz yotzen.

NAPOLEONEK.

- 545 Eskumikuz ni yorik uste duzu naski
Ene soldadoeri harmak erorazi.

AITA SAINDUAK.

Hori du munduari geroak erranen.

NAPOLEONEK.

Radet, einzak errana, zertan ago hemen?

Radetek preso eremaiten du Aita Saindua.

NAPOLEONEK.

- Zer! nik nausi naizenak Europa guziko
550 Aita Saindua ez dut othe bentzutuko?

Napoleon aheratzen da, Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

MUTHILAK.

Ah! orai content zira, Musde Galtchagorri,
Aita Saindua preso duilakotz ezarri.
Hori da harri batez hiltzia bi chori
Batetik Napoleón hutsen erori

- 555 Bertzetik presoe'ezarraziz Aita Saindua
Erligioneari hautsi dako zu burua.

GALTCHAGORRIK.

- Agian ba, muthila, beinan fida ez nuk
Holako lehen ere frango ikhousi duk
Erligioneak iduri haizela finitzen
560 Aldiz geo berehala hazkarrago sortzen.

MUTHILAK.

Aita Saindu horrek zer nahuzu eindezan ?
Hirutan hogoi eta hameka urthetan.

GALTCHAGORRIK.

Eskumikuz yo dik zinez Napoleon
Lotsa nuk zerbeit kalte horrek ekhar dezan.

Luzez dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleoni sartzen da soldadoekin

NAPOLEONEK.

- 565 Ene gizon maiteak, haud'ezin bestia
Obligatua zauku gerla egitia
Rusiako Alexandrek yanez bere hitza
Hirugarrenekotz daud deklaratzan gerla
Goazen beraz guziak curayez betherik
570 Bihurtuko girade Rusak garhaiturik
Handik gibelakoan sarthurik Frantzian
Pausatuko ziezte bethikotz bakian.

Badohazi canporat. Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

MUTHILAK.

Orai da mementoa orai, Galtchagorri,
Zure Napoleoni eiteko sokhorri.

GALTCHAGORRIK.

- 575 Zer nahi helduik ere oro doazi ontsa
Hartarakotz gaitezen bozkarioz dantza.

Luzez dantzatu eta badohazi ihesi. Minichtroak sartzen dira eta yartzen.

MINICHTRO BATEK.

- Ene minichtro lagunak, zer da iragaiten
Gerlako berririkan ez heitzauku yeiten
Horra sei hilabete Napoleoni yuanik
580 Eta ez heitakigu batere berririk.

Ney sartzen da.

MINICHTROKK.

Ney, zure ikhousteaz atsein dugu hartzen
Zer berri deraukuzu gerlatik ekhartzen.

NEYEK.

- Zori gaichtoz gira izan garhaituak
Nigar eingarri dira gur'errekontruak
585 Oro chehe chehia nahi ditut erran
Franziak egia ontsa yakin dezan
Soldado ginenak phartitu gerlala
Zazpi ehun eta lautan hogoi mila.
Napoleon handia oron antzineko
590 Eta zortzi errege ziren haren peko.
Russo etsaietara girenekotz heldu
Hamarbat batailletan ditugu garhaitu
Laster sarthu ginen Mounskouko hirian
Han behar ginuela negua iragan.
595 Beinan Rostopchinek Rusuei du manatzen
Orotaik hiriarri su eman dezoten
Hiria erre eta desertu heyetan
Yanharirikan aski ez daite hatzeman
Napoleonek orduan manua emaiten
600 Lehenbain lehen oro hunat yen giniten
Batetik hotza eta bertzetik gosia
Ezin erran diteke hango desmasia.
Hotzez gizonak ziren hormatuak chutik
Harmak ere zazkoten erortzen eskutik
605 Gosez ziren milaka samariak hiltzen
Gizonek hek gordinik harrapaka yaten
Ur batean ginela hari iragaiten
Zubia bat batian zauku erdiratzen
Uretik ezin elkhiz hari ginelarik
610 Russianoak herrautsi gitu leihorretik
Doidoia da gelditzen hogoi mila gizon
Bakharrik heyekin da heldu Napoleon (1812).

Oro atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira.

GALTCHAGORRIK.

Muthila erraten naian nola lotsa ninzen
Napoleoni zenbeit kalte yen zadien.

MUTHILAK.

- 615 Zertako ez dakozu laguntza ekharri.

GALTCHAGORRIK.

Zeren ezin beinuk nausi Jainkoari.

Dantzatu ondoan alheratzen dira. Napoleon sartzen da soldadoekin.

NAPOLEONEK.

Ah! Ba garhaitu gitu ez Rusianoak
Beinan zori gaichtoz hotz eta gaseak
Gure erreakontru gaichtoz nahiz baliatu
620 Etsaiak berriz ere elgar dute aitu
Rusia Autrichia Prusia Baviera
Guziak ene contra abiatzen dira
Bateta bildu gabe, soldado maitiak,
Bederazka ditzagun attaka etsaiak.

*Canporat abiatzearekin etsaiak sartzen dira eta batailatu ondoan bis-
pahirur bandetan badohazi ihesi etsaiak, Moreau han hilik utzirik.*

NAPOLEONEK.

625 Zenbeit soldado gazte presan aitchaturik
Gerlara ereman ziuztet erdi buluzirik
Halarikan ere zuekin batean
Horra non garhaitu dudan hamarretan (1813).
Moreau traidorea etsaiekin zena
630 Horra peza tiroz erditik egina.
Goazin oraino etsaien ondotik
Bat bakharra ez dadin escapa bizirik.

*Napoleon alheratzen da soldadoekin. Galtchagorri eta muthila dantzan
sartzen dira eta dantzatu ondoan.*

GALTCHAGORRIK.

Oh! oh! Moreau gaizoa, hor ago etzana
Gurekin ifernuan duk hire arima
635 Gorphutza gizentto hiz! finitzian mundia,
Hitaz eginen dugu ah! zer itchindia.

MUTHILAK.

Hori da hori dugun pokado ederra.

GALTCHAGORRIK.

Hunek eginen zukuk ederki sugarra
An artian dezagun hemendik eraman
640 Eta elhortz zenbeit erreka barnetan.

Biek eremaiten dute Moreau. Senaturrak sartzen eta yartzen dira.

BATEK.

Zer da hau? Napoleonek pentsatzen du eiki
Franziak nahi duela gerlan hari bethi.
Gauza orok baituzte beren negurriak.
Orai ere zom dira gerlako berriak?

Napoleon sartzen da Marie-Louise eta bere hirur urteko semea eskutik atchikitzen dituela.

NAPOLEONEK.

- 645 Ene yaun senaturrak hau da zorigaitza
Hirur egunez einik bataillabat gaitza
Bia hamarren contra gerlan hari ginen
Noiz et'ere beinute Saxonek trahitzen (Leipzig 1813)
En'armada gaichoa ihes emanikan
650 Etsaia badohazu sartzera Franzian
Hartakotz berehala gizonak harturik
Khenduko dut etsaia gure lurretarik
Emazte eta haur hau zaitzue begira
Ene tresor bakharrak horiek beitira.
655 Ez niz berriz bizirik hunat bihurtuko
Non ez dudan etsaia ihes igorriko.

Lehenik Napoleon bera atheratzen da. Gero senaturrak Marie-Louisa eta haurrarekin. Galtchagorri eta muthila sarthu eta luzaz dantzatzen dira eta gero badohazi ihesi. Napoleon sartzen da Radetekin eta bere soldadoekin.

NAPOLEONEK.

Fonteneblon preso den Aita Saindua
Libra dezakan, Radet, duk ene manua (1814).

Radet atheratzen da.

NAPOLEONEK.

- Ene gizon maitiak gu guhoni gira
660 Aldiz gure etsaiak lau armada dira
Ez izan beldurrikan holako hanitzi
Lehen ere diotegu ihes eginarazi
Nahi litazke egun Franziaz yabetu
Hortarakotz ditugu behar hoik garhaitu.

Etsaia sartzen da ; bataillatu ondoan, ihesi doha.

NAPOLEONEK.

- 665 Horra hor non etsaia badohan ihesi (1814).

Berriz ere bataillatu eta etsaia ihesi.

NAPOLEONEK.

Berriz ere girade hoién dako nausi (1814).

Berriz ere luzeki bataillatu ondoan, Napoleon bentzutua da. François, Alexandre eta Guillaume hurbiltzen dira Napoleonen gana.

ALEXANDREK.

Napoleon handia horra azkenian
Yainkoak hala nahiz, etsaien menian.

GUILLAUMEK.

Non othie dira orai zure larderiak?

FRANÇOIK.

670 Ene suhia, non dira zure balentriak?

NAPOLEONEK.

Ene zorte trichteaz etzaiztela burla
Idurizait pietate merezi dudala
Zuen eskuetan niz zortheak emana
Nitaz egin zazue nahi duzuenā.

ALEXANDREK.

675 Napoleon dautzugu emanen bizia
Hemen utziko tuzu haur eta'emaztia.
Elbeko islara zaitugu'eremanen
Zure bizi guzian han preso egonen
Untzia zure bilha yenen da portura
680 Hemendik phartitzeko yena da denbora.

NAPOLEONEK.

Ene gizon maitiak gerlako lagunak
Enefako hainbertze egin duzuenak
Huna non zuetarik naizen separatzen
Berechte hunek deraut bihotza zilhatzen
685 Nork erran sekulan lanak eta penak
Guk elgarrekilan iraun ditugunak
Gauza bat zen orai ene gutizia
Zuek bederazka ontsa pagatzia
Ez diot egin beinan ene bizi guzian
690 Oro ziuztet izanen ene bihotzian
Zato, Petit yenerala, oron izenian
Bihotzaren erditik besarka zaitzadan (1814).

Besarkatu ondoan Napoleon eremaiten dute preso eta bertze bortha batetik sartzen da Louis XVIII.

GUILLAUMEK.

Gu girelakotz orai Franziazen nausi
Errege dukezue Louis hemezortzi
695 Napoleonek geriez hartu eremuak
Bakotchari izanen dira bihurtuak (1814).

Oro atheratu eta sartzen dira Galtchagorri eta muthila.

MUTHILAK.

Galtchagorri maitia, zer erorikoa
Zure Napoleonek hor egitekhoa.
Behar zinukeyen lagundu hobeki.

GALTCHAGORRIK.

- 700 Ene muthila erran behar daiat clarki
Haren etsai gehienak protestant heitituk
Aspaldion enekin adichkide dituk.
Hots, ene muthila, dantza giten ontsa
Nik nahi bezala aferak heitoatza.

Luzez dantzatu eta badohazi thesi. Ney sartzen da soldadoekin. Gero heldu da Louis XVIII.

LOUIS XVIII.

- 705 Huna berri handi bat, Ney marechala,
Napoleon Elbetik escapatu dela (1815)
Zenbeit soldado bakhar bidean bildurik
Pariseko alderat duk abiaturik
Hik behar dautak lura bidean baratu.

NEYEK.

- 710 Errege, behar zira ni baithan fidatu
Orai berean noha haren baratzera
Preso dut ekharriko zure ometara .

Errege athera eta Ney soldadoekin abiatzen da eurri eta Napoleon heldu da lagun bat edo biek.

NEYEK.

Bara hor Napoleon preso zaitut hartzen.

NAPOLEONEK.

- Ney maitia, hi niri hola hiz mintzatzen
715 Zer ahantzi dituka gur'adichkidantzak
Zoin yosiak ginituen elgarri bihotzak
Huna ene baphoa zuetan badea
Hil nahi likienik Enperadorea.

NEYEK.

Zur'alde yarri gabe ez naiteke egon.

SOLDADO GUZIEK, *betan oihuz.*

- 720 Biba enperadorea ! biba Napoleon !

NAPOLEONEK.

Denboraik galdu gabe Ney marechala
Orai abia gaiten buruz Parisala.

Oro atheratu eta, Galtchagorri sartzen da eta hura ontsa dantzatu denian helitu da muthila.

MUTHILAK.

Napoleon Parisen delarikan sarthu
Louis erregea da handik escapatu.
725 Ez dea hori eder?

GALTCHAGORRIK.

Ba ene muthila
Ni content nuk biziki gauzak youaitez hola.

Dantzatu ondoan badohazi ihesi. Napoleon sartzen da soldadoekin.

NAPOLEONEK.

Ene soldado mañiak, zer bozkarioa
Berriz ere zuekin bat izaitekoa
Uruski presondeitik beinuz eskapatu
730 Atsegin handirekin Frantziak nu hartu
Etsaiak Legi gaichtoz keinute ikhouston
Anglesak eta Prusak geria dautet eiten
Curaya hartzeko'erran zuen burueri
Napoleon duzuila zuen antzindari.

Angelesak eta Prusianoak sartzen dira eta ihesi badohazi.

NAPOLEONEK.

735 Etsaia duzu haurrak otoki garhaitu (Ligny).

Berriz ere bataila, etsaia ihesi.

NAPOLEONEK.

Etsaiak ene haurrak ihesa du hartu (Quatre-Bras).

Berriz ere bataila, Frantsesa ihes.

GUILLAUMEK.

Abantzu ginuen bataila galdua
Noiz beita Napoleon izan trahitua (Waterloo 1815).
Ikhouszazu Napoleon egun zer gisara
740 Erortzera yen ziren gure eskutara.

NAPOLEONEK.

O zer ene lastima! zer ene zorthia!
Hoin gora nintzelarik hoin apal yaustia
Hoinbertze aldiz zuik garhaitu ondoan
Horra orain non nizen zuen eskuetan.

WELLINGTONEK.

745 Ez da sobera laster ethorri eguna
Zointan hartu beitugu gerlako lehoina

- Berriz presondegitik ez eskepatzeko
Itsas baten erdian zaitug'ezarriko
Han oroz gabetua oroz ahantzia
750 Zure biziaz zazu ein penitentzia
Gizon hori zazue iganaz untzira
Eta preso eraman Santa Helenera (1815).

Napoleon eremaiten dute preso. Gero oro atheratzen dira. Galtchagorri eta muthila sartzen dira dantzari.

GALTCHAGORRIK.

Ene muthil sankarra benden oraikoan
Napoleon diagu zango petan eman.

MUTHILAK.

- 755 Jainkoa duenean hark abandonatu
Ber'erresumaz die etsaiek gabetu.

GALTCHAGORRIK.

Ez nuk oraino content arima beltz hura
Ahalaz nahi diat bildu ifernura.

MUTHILAK.

- Hori ez dut uste, Musde Galtchagorri,
760 Gizon hark behatuz bere buruari
Arrazoinamendu hau bidedu egiten
Lehen Jainkoa alde orai contra nuen
Hark abandonatu nu zeren dudan utzi
Berriz ere behar dut ezagutu nausi.

GALTCHAGORRIK.

- 765 Ikhusiko diagu. Hots denbora pasa
Biak cigarrekin berriz giten dantza.

Luzer dantzatu andoan badohazi ihesi. Napoleoni ohean, Monttholon aldean.

NAPOLEONEK.

- Huna beraz sei urthe preso nauketela
Nik zer dudan pairatu ez daiteke khonda
Berrogoita hamabi urthe bethetzean
770 Jainkoari beitakot condu behar eman (1821)
Hemen egon denboran izan dut aisina
Ont'setsaminatzeko ene biz'igana
Urusa ez banu gerla hain maithatu
Gizonen bizia hain guti prezatu
775 Plazer eta ohorez burua hantua
Ah! urusa ez banu ahantzi jainkua
Ah! ez banu -hartuz bertze emazte bat

- Munduari eman eskandal handi bat
Urusa bereziki, hark nu galarazi,
780 Aita Saindua ez banu preso ezarrazi
Beinan ene huts guziak aihortuz orori
Barkhamendu galdatzen diot Jainkoari
Montholon maizia, ene lagun ona
Entzamezak ontsa nik diotadana
785 Cofesatu naizelakotz contentik nuk hiltzen
Hiltzean gauza hera daia desiratzen.
Orai aurthikitzean ene azken hatsa
Huna ene mihiak dion azken hitza
Ni baithan etsenplua har beza munduak
790 Guziak dituela garhaitzen Jainkuak.

AZKEN PEDEIKUA.

Erdian.

Hunat zieztelakotz nonbre handitan yen
Guziak zaituztegu erremertziatzen.

Eskuin.

Zien atenzioneaz bagir'abusatu
Behar deraukuzue guziek barkhatu

Erdian.

- 795 Napoleonen bizia ontsa condatzeko
Guk beino'hoheagorik zitaken hartzeko.

Esker.

Guk egin hutseri ez egin casurik
Ez beitugu bilhatu plazer eitia beizik.

Erdian.

- Orai zaituztegu oro comitatzen
800 Dantzan hartzekotzat hunat igazietzen.

AKHABANTZA.

